

ВІДГУК
офіційного опонента

на дисертаційну роботу Саловського Остапа Богдановича на тему «Інституційний аналіз еволюції економічної системи України», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами і темами

Актуальність обраної теми наукового дослідження Саловського О. Б. є безсумнівною, оскільки в сучасних умовах розвитку економіки виникла потреба підвищення якості інституційного аналізу потенціалу економічної системи України. Особливо сьогодні затребувана концепція, спрямована на розв'язання суперечностей між інституційними та функціональними вимогами до розвитку потенціалу економіки України, що заснована на аналітичних багатокритеріальних методах і інституційних доктринах. Актуальність проблем, поставлених у дисертаційній роботі Саловського О.Б. значно зростає в нинішніх умовах, коли спостерігаємо посилення трансформаційних і кризових процесів в економіці. В таких умовах винятково важливими є аналіз інституційних трансформацій, оскільки необхідною постає адекватна технологічним і соціальним змінам інституційна структура економічної системи. Тим часом невирішеність цієї проблеми ускладнює проведення ефективних інституційних реформ в економіці України.

Водночас підкреслимо, що в економіці функціонують як окремі інституції, так й об'єднання, сукупності інституцій – інституційні системи. При цьому саме інституції та інституційні системи разом з економічною, у разі їх дисфункції, провокують зростання трансакційних витрат, і аж ніяк не призводять до їх зниження. Тому невідповідний інституційним вимогам процес еволюції економічної системи здатний знизити ефективність як формальних, так і неформальних інституцій.

Дисертаційна робота підготовлена відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка «Ринкові та інституційні механізми розвитку господарської системи України» (номер державної реєстрації: 0114U000872) та «Макроекономічне середовище розвитку бізнесу в Україні» (номер державної реєстрації: 0118U000597), де автором досліджено інституційні умови здійснення господарської діяльності в Україні та запропоновано низку пропозицій щодо державної політики розвитку інституцій у сфері власності, влади, конкуренції, інновацій та цінностей.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 297 найменувань та 6 додатків.

Загальний обсяг роботи – 259 сторінок. Основний зміст дисертації викладено на 198 сторінках, містить також 25 таблиць та 14 рисунків. Логіка наукового дослідження в цілому підпорядкована поставленій меті і завданням та визначає структуру дисертаційної роботи. Оформлення дисертації відповідає чинним вимогам, наукові положення, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських дослідженнях визначеної проблеми. Основні результати акцентовано представлено у таблицях, графічному матеріалі, висновках. Автореферат дисертації повною мірою відображає зміст основних положень дисертації. Оцінюючи дисертаційну роботу, доцільно відзначити, що вона написана загальноприйнятою науковою мовою, основні її положення розкриті відповідно до мети та завдань дослідження. В цілому подана дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею, що виконана автором самостійно. Змістове наповнення дисертації відповідає вимогам щодо наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність, академічна добросовісність та повнота висвітлення

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень сформульованих у дисертації Саловського О.Б. можна оцінити як досить високу, що підтверджено логікою дослідження та вирішенням автором поставлених перед ним метою і завданнями. Вказане визначається чіткістю і лаконічністю формулювання мети, а саме: аналіз теоретичних підвалин та практичних аспектів еволюції економічної системи України впродовж років незалежності та розробка основних напрямів інституційних реформ. Для досягнення мети автором визначено такі ключові завдання: дослідити наукові підходи до визначення економічних систем, а також окреслити зміст та функції інституцій у економічних системах; з'ясувати концептуальні положення сучасної теорії інституційних змін; виділити ключові інституції української економіки, здійснити якісний і кількісний аналіз тенденцій та головних інституційних показників вітчизняної економіки; увиразнити перспективні напрями підвищення якості інституцій вітчизняної економіки та сформулювати відповідні рекомендації.

Робота має цілісний характер, структурованість, системність і чітко виражену логіку дослідження. Це розкривається у послідовному викладі від теоретичних питань теоретико-методологічних основ дослідження економічної системи до пропозицій щодо напрямів інституційного аналізу актуальних проблем державної політики реформування інституцій в українській економічній системі

Висновки і рекомендації, сформульовані автором, базуються на вичерпному опрацюванні наукової інформації, отриманої у процесі дослідження публікацій зарубіжних і вітчизняних вчених щодо різноманітних аспектів визначення сукупності економічних, політичних, правових та інших інституцій, динаміка яких визначає закономірності та особливості еволюції української економічної системи. Також автором були досліджені проблеми подолання інституційного спадку командно-адміністративної системи в українській економіці, визначення ключових груп вітчизняних інституцій та характерних тенденцій їхнього розвитку,

кількісного вираження інституційних показників, а також формування комплексної державної політики стосовно реформування інституцій в Україні.

Високий рівень об'єктивності висновків підтверджується використанням у роботі останніх публікацій у періодичних наукових виданнях та досліджень з даної проблематики, що засвідчує список використаної літератури та посилання на авторів в основній частині дисертації. Аналітичне дослідження передумов та напрямків інституційного аналізу еволюції економічної системи України підтверджується необхідними статистичними даними, а висновки – відповідними авторськими розрахунками.

В цілому дисертація Саловського О.Б. є завершеною науково-дослідною роботою, яка відображає структурно та за змістом досить вагомий комплекс вирішення проблем інституційного аналізу еволюції економічної системи України. У роботі логічно поєднуються теоретичні вчення та емпіричний матеріал. Достовірність теоретичних результатів роботи підтверджується статистичною обробкою інформації із застосуванням коректних методик дослідження. Висновки, отримані в результаті дослідження, узгоджуються з теоретичними поглядами ряду відомих дослідників даної проблематики.

Порушення академічної доброчесності у дисертації не виявлено є посилання на відповідні джерела інформації та дотримано усіх норм законодавства про авторське право.

Опубліковані статті у повному обсязі відображають основні положення дисертації, її наукову новизну та актуальність.

Наукова новизна одержаних результатів

Вивчення змісту дисертації Саловського О.Б. дозволяє зробити висновок про те, що автор отримав результати, що визначають наукову новизну дослідження, яка полягає у дослідженні чинників інституційного аналізу еволюції економічної системи України, а саме:

1. Автором згідно поставленої мети запропоновано алгоритм аналізу еволюційних змін в економічних системах на підґрунті таких базових інституцій,

як: власність, влада, конкуренція, інновація і цінності, що дозволило здійснити перехід від якісного до кількісного аналізу інституційних трансформацій в економіках досліджуваних країн (с. 172-178, с. 187-188).

2. У дисертаційній роботі автор узагальнив теоретичні дослідження інституційної траєкторії розвитку командно-адміністративної економіки в Україні за часів СРСР, та виокремив інституційні фактори господарської системи патерналістської економіки, що дозволило визначити фактори її впливу на формальні і неформальні інституції в умовах трансформаційних процесів у вітчизняній економіці (с. 90-110).

3. Автором розроблено послідовність реалізації інституційних змін в економічній системі, що дозволило дослідити моделі державної політики у сфері генезису економічної системи, проаналізувати структуру інституцій (формальних і неформальних), їхній вплив на траєкторію розвитку економіки та соціально-економічні параметри країни (с. 66-67, с. 166-167, с. 169-170).

4. Дисертаційне дослідження містить оцінку процесу економічної кластеризації постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи, яке дозволило дійти висновку: багатоваріантність розвитку постсоціалістичних країн і неоднакова результативність трансформації їхніх економік обумовлені розбіжним поєднанням механізмів ринкової і неринкової координації економічних зв'язків, неоднорідним ступенем присутності держави у процесі інституціоналізації економіки та створенням відповідного інвестиційно-інноваційного клімату (с. 172-187).

5. Безсумнівний інтерес репрезентує запропонований автором алгоритм інституційного аналізу з виокремленням основних позитивних і негативних рис формальних та неформальних інституцій української економічної системи, що ґрунтується на дослідженні якісних даних пропонованих інституцій з урахуванням динаміки кількісних показників (с. 176-186).

6. Самостійне науково-практичне значення мають запропоновані автором напрями розвитку та трансформації інституцій вітчизняної економіки, що дозволять визначити необхідні інституційні реформи і заходи щодо удосконалення

інституційного середовища, які сприятимуть модернізації української економічної системи (с. 188-202).

7. Автором запропонований оригінальний понятійний апарат дослідження перспективних інституційних концепцій, яка визначає широке коло дискусійних питань – від вивчення інституційної складності до впровадження нової парадигми еволюційного аналізу інституцій. У пропонованій дисертації доведено, що у фокусі сучасного інституційного аналізу є складні інституційні явища і процеси, вивчення яких вимагає подолання редукціоністських методологічних підходів інституційного мейнстріму (с. 68-70, с. 86-87).

Практичне і наукове значення роботи та використання результатів дослідження

Результати дисертаційного дослідження мають як теоретичне, так і прикладне значення, оскільки визначають створення інституційних передумов для переходу української економіки до сталого зростання та проведення ефективних соціально-економічних реформ, а також окреслюють сферу наукових досліджень щодо проблем еволюційних відмінностей економічних систем та чинників інституційного розвитку країни.

Одержані в дисертаційному дослідженні наукові та практичні результати зорієнтовані на аналіз механізмів підвищення якості формальних та неформальних інституцій в процесі економічної еволюції та можуть бути використані органами державної влади, самоврядування та громадськими організаціями. Окремі положення дисертації використано у роботі Бібрської міської ради, зокрема пропозиції щодо розвитку територіальних громад та побудови інклюзивних інституцій (довідка №1035 від 18 березня 2021 р.).

Повнота викладу основних результатів, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 13 наукових праць, з них 5 – у вітчизняних фахових виданнях: 1 – у періодичному науковому

виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 7 – за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій автора за темою дисертації становить 6,46 друк. арк.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації

В цілому, позитивно оцінюючи представлені в дисертації результати проведеного дослідження, необхідно зазначити, що робота не позбавлена дискусійних аспектів та зауважень, які заслуговують на роз'яснення та додаткову аргументацію, що є цілком природним для наукових досліджень, зокрема:

1. Автор досліджує головні інституції української економічної системи та здійснює якісний і кількісний інституційний аналіз виокремлених п'яти базових сфер інституцій, які визначають становище і розвиток будь-якої економічної системи: власність, влада, конкуренція, інновації та цінності. Разом з цим відкритим залишається питання щодо якості економічного зростання, коли необхідно впливати на зміст інституційних чинників, виправляючи структурні пропорції господарської системи, що сприятиме організації економічного зростання у майбутньому. Адже зростання є формальним, якщо в його основі маємо, зокрема, динаміку сировинних секторів, фінансів, послуг, світових цін. Тобто з огляду на зазначене підкреслимо, що одним з ключових факторів економічного зростання є саме інституційна структура, як інтегрована система, на яке потенційне зростання вона здатна та які інституційні зміни в цілому в економічній системі призведуть до майбутнього зростання, а які будуть гальмувати його (с. 112, с. 144, с. 168-170).

2. Вважаємо за потрібне більш ґрунтовний аналіз концептуальних підходів до дослідження дефініції «економічна система» з урахуванням механізму інституційних змін, що визначають її стан в аналізованому періоду часу. Погоджуючись з автором, що економічна система – це сукупність взаємопов'язаних інституцій, котрі впорядковують та організують перебіг

економічних процесів і сприяють ухваленню рішень її учасниками на різних рівнях (с. 30), у той же час акцентуємо увагу на таких чинниках її еволюції: мета функціонування, функціональне та інституційне наповнення, період часу до початку трансформації, витрати функціонування, ступінь відторгнення або сприйняття формальних інституцій, міра стійкості системи до інституційних трансформацій.

3. Дисертантом запропоновано авторський підхід до аналізу трансформаційних і еволюційних процесів в українській економічній системі, у якому розглянуто динаміку реалізації державної політики у сферах власності, влади, конкуренції, інновацій та цінностей (с. 172-176). Водночас автор досліджує такі індикатори, як: «Верховенство права», «Індекс сприйняття корупції» (с. 183, с. 184). Разом з тим, з урахуванням реалій української державності, бажано більш детально проаналізувати й запропонувати відповідні рекомендації з приводу функціонуючої нині судової системи, які надає можливості, зокрема й суб'єктам влади, для рентаорієнтованої поведінки, що перешкоджає функціонуванню реального сектора економіки та заохочує корупційний і фінансово-спекулятивний потенціал.

4. Теоретичний аналіз та представлений автором інтегральний показник розвитку інституцій в економічних системах свідчать про те, що динаміка ВВП на душу населення обумовлюється якістю інституційного середовища і значно варіюється в залежності від ефективності функціонування інституцій (с. 171-188). Разом з цим, можна стверджувати, що при аналізі якості інституційного середовища, яке вимірюється інтегрованим показником інституційних чинників, одним з ключових, на який, наш погляд, необхідно звернути першочергову увагу, є протидія корупції. Саме зазначене є попередньою умовою сталого економічного розвитку і динаміки зростання ВВП, як в країнах Західної Європи, так і колишніх соціалістичних країнах.

5. У роботі характеризуються ключові фактори командно-адміністративної системи СРСР (с. 91-111). При цьому не приділено достатньої уваги концепції

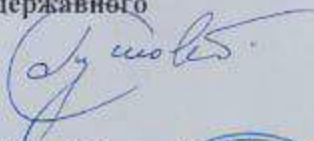
«економіки дефіциту», яка є однією з основоположних у дослідженнях патерналістських економік, а також її впливу на трансформаційні процеси у вітчизняній економіці.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Саловського Остапа Богдановича на тему «Інституційний аналіз еволюції економічної системи України», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є завершеним самостійним дослідженням, що містить нові науково обґрунтовані теоретично-прикладні результати у галузі інституційної економіки; за змістовними та формальними ознаками дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р., а її автор – Саловський Остап Богданович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, підприємництва
та маркетингу Черкаського державного
бізнес-коледжу

Пустовійт Р.Ф.

Підпис д.е.н. професора Пустовійта Р.Ф. засвідчую

*Старший інспектор з кадрів

Черкаського державного бізнес-коледжу

Потапенко Л.О.